

philosophical level, is represented by the holistic and co-evolutionary approaches that reveal the essence of the process of musician-teacher's cultural and educational space harmonization, justified by the criteria of the student-centered approach to the education. General scientific level of methodology is presented by cultural and humanitarian approaches, according to which the harmonization of cultural and educational space is a phenomenon and a result of the interaction of a future musician-teacher's personality with cultural facts, «filtered» in the content of the professional education; mutual enriching of cultural and educational space of a musician-teacher by means of teaching profession.

On the specific scientific level the andragogical content of the harmonization of cultural and educational space promotes the formation of healthy physiology and psychological maturity of the future musician-teacher. All mentioned above elements stand for the preconditions for the maximally productive and creative collaboration with others; praxeological content determines the practical success as «axiological-pragmatic» measure of positive emotional perception and objectification of personal, cultural, and creative mission of a musician-teacher; creative acmeological content is viewed in the formation of a creative mature individual, subjective factors of the professional mastery achievement in the process of self-actualization. The main idea of harmonization of the cultural and educational space of the future music teacher in the sense of acmeological approach lies in the allocation of creative activity as a dynamic background of personal and professional integrity.

The proposed methodological guidelines meet the person-measured criterion that allows exploring and taking into account the dynamics of cultural and educational processes on the basis of post-non-classical model of musical pedagogical reality knowledge. These guidelines reveal the essence of harmonization of cultural and educational space, resulted in the establishment of professional musician-teacher's successful and humane personality.

Key words: musician-teacher, harmonization of cultural and educational space, professional maturity, collaboration, productivity, professional success.

УДК 37.036:371.13:78.01

Л. В. Сєрих

Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

ВЗАЄМОДІЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ТА ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ПІДЛІТКІВ

У статті розкриті характер, зміст та сутність взаємодії загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів. Зроблена спроба визначити основні аспекти, ключові структурні компоненти взаємодії загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів в естетичному вихованні підлітків. Визначена концепція дослідження. Взаємодія загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів розглядається в єдності чотирьох рівнів: мегарівня, макрорівня, мезорівня, мікрорівня. Доведена ефективність дії даної концепції.

Ключові слова: загальноосвітні навчальні заклади, позашкільні навчальні заклади, взаємодія, естетичне виховання, підлітки.

Постановка проблеми. Із введенням нового державного стандарту основної та старшої школи й нових стандартів, що визначають художньо-митецький компонент естетичного навчання та виховання учнів, і програм

позашкільних навчальних закладів, що також мають свої складові, завдання й пріоритети щодо виховання підлітків, постала нагальна потреба визначити шляхи взаємодії означених закладів в ефективному вихованні підлітків.

Аналіз актуальних досліджень. Основні аспекти естетичного навчання й виховання, що визначені державними стандартами основної та старшої школи, реалізуються в загальноосвітніх навчальних закладах завдяки дослідженням науковців лабораторії естетичного виховання (О. А. Комаровська, Л. М. Масол, Н. Є. Миропольська, С. А. Ничкало, Л. О. Хлебникова, І. В. Руденко, В. В. Рагозіна) Інституту проблем виховання НАПН України на чолі з директором І. Д. Бехом. Теоретико-методологічні аспекти позашкільної освіти розглядали В. М. Шахрай, Л. В. Тихенко та ін., але проблема підвищення ефективності естетичного виховання підлітків шляхом взаємодії загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів вивчалася недостатньо.

Тому **метою статті** є розкриття загальних теоретичних аспектів взаємодії загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів, що уможливають ефективне естетичне виховання підлітків.

Виклад основного матеріалу. Зміст взаємодії, її смислове навантаження розкриваються як на рівні окремих контактів так і в контексті спільної діяльності учасників виховного процесу.

Міжособистісна спільність передбачає взаємозв'язок з іншими людьми, а конкретним змістом цього взаємозв'язку є співвідношення індивідуального вкладу кожного з учасників у спільну справу. Зазвичай, виокремлюють три моделі спільної діяльності: спільно-індивідуальна (кожен учасник робить свою частку загальної справи незалежно від інших); спільно-послідовна (загальне завдання виконується послідовно кожним); спільно-взаємопов'язана (має місце одночасна взаємодія кожного учасника з усіма іншими) [3, 1].

Назвемо основні ознаки спільної діяльності: наявність загальних цілей для учасників взаємодії (спільна діяльність, як і інша форма кооперації, породжується необхідністю досягнення таких цілей, які недоступні окремій людині або досяжні частково; спільна діяльність є доцільною в тому разі, коли заздалегідь ставляться усвідомлювані цілі); учасники спільної діяльності, окрім індивідуальних мотивів, повинні мати спонуку працювати разом, тобто слід сформулювати загальну мотивацію для досягнення мети; необхідне розділення єдиного процесу досягнення колективної мети на певні складові, тобто на окремі, але функціонально пов'язані сукупності дій, операцій і їх розподіл між учасниками взаємодії;

об'єднання (або суміщення) індивідуальних діяльностей, яке розуміється як утворення цілісності спільної діяльності і як сприяння виникненню взаємозв'язків і взаємозалежності між учасниками цієї діяльності; погоджене, координоване виконання розподілених і об'єднаних індивідуальних діяльностей усіх учасників; необхідність в управлінні (включаючи самоуправління) – потреба, внутрішньо притаманна спільній діяльності; наявність єдиного завершального результату, загального для учасників спільної діяльності; єдине просторово-часове функціонування учасників взаємодії [3].

Ідеться про те, що в організації колективної діяльності наявні такі основні аспекти, що характеризують взаємодію як процес: діючі індивіди, спільні дії, інформаційні зв'язки, взаємовплив, взаємостосунки, взаєморозуміння. Отже, взаємодія в колективній діяльності проявляється, передусім, у формі її організації, тобто спільних дій, спрямованих на загальний предмет праці. Саме вони – спільні дії – викликають необхідність використання основних структурних складових діяльності (цілей, мотивів тощо). Водночас у процесі взаємодії відбуваються взаємні впливи учасників спільної діяльності, котрі породжуються відносинами виробництва і які, на думку А. Журавльова, викликають необхідність виокремлення й використання в аналізі спільної діяльності нових компонентів. Дослідник вважає, що такими складовими компонентами спільної діяльності є взаємодії між учасниками цієї діяльності, однак не будь-які, а детерміновані спрямованістю на спільний предмет, тобто предметно спрямовані взаємодії. При цьому під взаємодією тут розуміється така система дій учасників колективної діяльності, за якої вчинки однієї людини чи групи осіб зумовлюють певні дії інших людей, а вчинки останніх, своєю чергою, викликають певні дії першої групи індивідів. З'ясуємо характер застосування взаємодії в структурі спільної діяльності. Автор виокремлює два аспекти: предметно спрямовані (інша назва – цільові) взаємодії, що, з одного боку, органічно вводяться в психологічну структуру спільної діяльності, а з іншого – змінюють структури індивідуальних діяльностей її учасників, підкоряючи їх загальним цілям і завданням. Тобто взаємодія перетворює, перебудовує діяльність, яка перестає бути індивідуальною, а стає формою спільної діяльності [3, 2].

Питання співвідношення взаємодії і спільної діяльності – це не що інше, як продовження дискусії з приводу співвідношення спілкування й діяльності, у ході якої виокремилися дві протилежні позиції. Відповідно до першої позиції, спілкування є частиною діяльності, а до другої – воно принципово

відрізняється від діяльності, адже пов'язує суб'єкт не з об'єктом, а з іншим суб'єктом (Б. Ломов). Г. Андреева запропонувала компромісний варіант, коли спілкування розглядається і як аспект спільної діяльності, і як самостійний феномен. Б. Паригін вважає, що спілкування й діяльність взаємоперехресуються, але вони не є тотожними явищами, тобто спілкування не тотожне діяльності й не є її частиною, а співвідноситься з діяльністю як два взаємоперехресних кола. Інакше кажучи, з одного боку, спілкування може виступати як умова або складова будь-якої діяльності і як специфічна комунікативна діяльність, а з іншого – його можна розглядати як самостійне й відмінне від діяльності соціально-психологічне явище. Така характеристика спілкування вказує на те, що воно являє собою складний процес взаємодії між людьми й може бути не лише актом усвідомленого, раціонально оформленого процесу, інформаційного обміну, а й емоційним контактом між індивідами (через спілкування реалізується взаємодія із суб'єктом). Тобто під час взаємодії реалізуються й певні цілі, взаємовплив та інформаційний обмін, пізнання один одного та емоційне ставлення, а також відбуваються взаємні зміни [3, 3].

Термін «взаємодія» складається з двох коренів – «взаємо» і «дія». Взаємний, згідно зі словником С. Ожегова, означає «обопільний, який стосується обох сторін» [3, 3]. Так, у педагогічній взаємодії передбачається участь різних сторін, але це зовсім не означає, що цих сторін може бути лише дві (як на це вказує визначення «обопільний»). Сама педагогічна взаємодія – явище надзвичайно різнобічне, тому воно містить: контакт у діаді (два учасники, прямо або опосередковано залучені до навчального процесу), тріаді (й далі за збільшенням кількості учасників: учитель, учень, батьки або психолог, завуч тощо), групі як сукупному суб'єкті, що відрізняється за складом, характером діяльності, що виконується (учнівські колективи, педагогічний колектив, батьківський комітет, єдиний шкільний колектив тощо); складний взаємозв'язок суспільних явищ – системи освіти, суспільства, соціального замовлення тощо. Тому варто сказати, що залежно від конкретної ситуації кількість сторін, які беруть участь у педагогічній взаємодії, може трактуватися по-різному, без обов'язкового посилання на двобічність.

У контексті позашкільної освіти ми розглянули також соціальну взаємодію – форму соціальних зв'язків, що реалізуються в обміні діяльністю, інформацією, досвідом, здібностями, уміннями, навичками й у взаємному впливі людей, соціальних спільнот; система взаємообумовлених соціальних дій, зв'язаних циклічною залежністю, за

якої дія одного суб'єкта є одночасно причиною й наслідком у відповідь на дії інших суб'єктів. Об'єктивною основою соціальної взаємодії є спільність чи розбіжність інтересів, близьких чи віддалених цілей, поглядів. Її посередниками, проміжними її ланками, наприклад у сфері праці, є знаряддя і предмети праці, матеріальні й духовні блага та досвід. Для позначення соціальної взаємодії в соціології використовується спеціальний термін «інтеракція».

Інтеракція – це динамічна взаємодія і співвідношення між двома або більше змінними, коли величина однієї змінної впливає на величину інших змінних. Головна особливість соціальної взаємодії полягає в тому, що вона є процесом впливу індивідів один на одного. Інакше кажучи, у процесі взаємодії має місце вплив свідомості, інтересів, потреб, поведінкових установок однієї людини на іншу та навпаки. Соціальні взаємодії за формами прояву є складнішими, ніж соціальні дії. До складу соціальних взаємодій входять окремі соціальні дії, статуси, ролі, відносини, символи тощо [3, 4].

У суспільстві в процесі соціального життя утворюється система взаємодій особистостей. Різноманітні соціальні відносини, суб'єктами яких вони є, зумовлені різноманітністю соціальних інтересів. Соціальні відносини мають об'єктивний характер, але для кожної людини вони, відображаючись у її внутрішньому світі, набувають особистісного сенсу, що виявляється в індивідуальній поведінці, почуттях, настроях тощо. Неодмінною особливістю соціальних відносин є міжособистісний соціально-психологічний аспект. Міжособистісні відносини визначають тип взаємодії (суперництво, співробітництво), ступінь його вираження (більш або менш успішне, ефективне співробітництво). На їх формування впливають умови життєдіяльності людини, емоційна забарвленість. Емоції спонукають до дії, відіграють важливу роль у таких взаєминах, як дружба, любов, шлюб. За допомогою емоцій (переляк, сміх тощо) людина може впливати на партнера по взаємодії, відповідно змінюючи його реакцію на предмет обговорення.

Взаємодія – взаємозалежний обмін діями, організація людьми взаємних дій, спрямованих на реалізацію спільної діяльності. Під час взаємодії відбувається обмін діями, зароджуються спорідненість, координація дій обох суб'єктів, а також стійкість їх інтересів, планування спільної діяльності, розподіл функцій тощо. За допомогою дій відбувається взаємне регулювання, взаємний контроль, взаємовплив, взаємодопомога. Це означає участь кожного суб'єкта взаємодії у розв'язанні спільного завдання з відповідним коригуванням власних дій, урахуванням попереднього досвіду, активізацією власних здібностей і можливостей партнера [3, 4].

Спілкуючись, обмінюючись інформацією, людина виробляє форми й норми спільних дій, організовує і координує їх. Це забезпечує уникнення розриву між комунікацією і взаємодією [3, 4].

Традиційно види взаємодії поділяють на дві групи:

1. Співробітництво. Воно передбачає такі дії, які сприяють організації спільної діяльності, забезпечують її успішність, узгодженість, ефективність. Цей вид взаємодії позначають також поняттями «кооперація», «згода», «пристосування», «асоціація».

2. Суперництво. Цю групу утворюють дії, які певною мірою розхитують спільну діяльність, створюють перепони на шляху до порозуміння. Їх позначають також поняттями «конкуренція», «конфлікт», «опозиція», «дисоціація».

Зазначена класифікація в основі має дихотомічний поділ видів взаємодій. Інша – кількісний аспект, тобто орієнтується на кількість суб'єктів, які беруть участь у взаємодії. Згідно з нею розрізняють взаємодію між групами, між особистістю та групою, між двома особистостями (діада) [3, 4].

Широкий спектр особливостей взаємодії як соціально-психологічного феномену, різноманітні форми її перебігу в різних соціальних середовищах, особливості впливу на особистість, неоднакові гносеологічні засади вчених, котрі досліджували цю проблематику, викристалізувалися у відповідних теоретичних конструкціях. Однією з найвідоміших серед них була теорія соціальної дії (М. Вебер, Т. Парсонс та ін.), яка в різних варіантах описувала індивідуальний акт дії, а також компоненти взаємодії: люди, зв'язок між ними, вплив один на одного.

Американські соціальні психологи Дж. Тібо і Г. Келлі обґрунтували модель діадичної взаємодії (взаємодії в діаді), сутність якої зводиться до таких положень: будь-які міжособистісні взаємини є взаємодією, реальним обміном поведінковими реакціями в межах певної ситуації; взаємодія з більшою вірогідністю продовжуватиметься й позитивно оцінюватиметься учасниками, якщо вони матимуть вигоди з неї; для з'ясування наявності чи відсутності вигоди кожен учасник оцінює взаємодію з погляду знаку і величини результату, який є сумою винагород і втрат унаслідок обміну діями; взаємодія продовжуватиметься, якщо винагороди її учасників перевищуватимуть втрати; процес отримання вигоди учасника ускладнюється можливістю учасників впливати один на одного, тобто контролювати винагороди і втрати [3, 5].

Подальші дослідження в межах цієї теорії стосувалися типів контролю й особливостей соціальної поведінки учасників взаємодії.

Розгляд взаємодії з позицій концепції символічного інтеракціонізму пов'язаний з ім'ям американського соціального психолога Дж. Г. Міда. Взаємодія в ній розглядається як вихідний пункт будь-якого соціально-психологічного аналізу. Вирішальну роль вона відіграє у становленні людського «Я», але не тому, що люди є сукупністю простих реакцій на думки інших, а тому, що в ситуаціях взаємодії формується особистість, яка усвідомлює себе діючи разом з іншими. Моделлю таких ситуацій є гра, в якій індивід обирає для себе так званого значущого іншого й орієнтується на те, як він ним сприймається. Головна ідея концепції символічного інтеракціонізму полягає в таких положеннях: особистість формується у взаємодії з іншими людьми; механізмом цього процесу є контроль дій особистості, що має у своїй основі уявлення оточення про людину. Згідно з даною концепцією, суспільство – це сукупність індивідів, які взаємодіють один з одним у значущих соціальних ситуаціях. Спрощено цей зв'язок можна розглядати за такою схемою: «Я – соціальна ситуація – символічна інтерпретація ситуації – інша людина» [3, 5].

Структурний опис взаємодії представлений і в транс-акційному аналізі Б. Берна, який розглядав її через динаміку міжособистісних позицій партнерів, позначивши їх як «Дитина», «Дорослий», «Батько». Їх взаємодія є ефективною, якщо трансакції збігаються (мають «додатковий» характер), тобто коли, наприклад, комунікатор звертається до реципієнта як «Дорослий» і той відповідає в такій самій позиції. Показником ефективності є також адекватне розуміння ситуації й адекватний стиль дії в ній.

За твердженнями Г. Андреевої, взаємодія як організація спільної діяльності людей сприяє розкриттю смислу їх конкретних дій. Інтерактивний аспект спілкування полягає в обміні не тільки знаннями, ідеями, а й діями, які допомагають партнерам здійснювати спільну діяльність. Взаємодія фіксує обмін інформацією, організацію спільних дій, тобто комунікація організовується у процесі спільної діяльності.

Отже, в нашому дослідженні ми розглянемо взаємодію загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів і окреслимо структурні складові концепції дослідження.

Загальноосвітня школа – масовий тип навчально-виховних закладів, які надають загальну освіту. Організовується ЗОШ за принципом єдиної школи – кожний ступінь базується на попередньому і є його продовженням [1, 172].

Позашкільні заклади – державні й громадські організаційні та інструктивно-методичні установи з позашкільної роботи з дітьми й

підлітками. Є позашкільні заклади загального типу (палаці й будинки школярів, дитячі парки, дитячі сектори профспілкових клубів і палаців культури) і спеціалізовані (дитячі бібліотеки, театри, спортивні школи, станції юних натуралістів, техніків, туристів, дитячі залізниці, морські та річкові пароплавства, лісництва). Більшість позашкільних закладів є підвідомчими Міністерства освіти і науки України. Робота позашкільних закладів тісно пов'язана з навально-виховним процесом у школі [1, 366].

Концепція освіти – система соціальних, педагогічних і навчально-організаційних вихідних позицій, якими керуються при організації навчання і виховання на одній із ступенів системи освіти. Концепція освіти знаходить своє відображення в державних навчальних документах [1, 239]. Складемо концепцію дослідження й побудуємо її за чотирма рівнями.

Мегарівень – від грецьк. *meqas* – величезний. У складних словах відповідає поняттю «мільйон», «великий», «грандіозний», «велетенський» [2, 413]. При цьому враховуватимемо рівень розумового розвитку – сукупність знань, умінь, навичок і сформованих під час їх засвоєння дій; вільне оперування ними в процесі мислення, яке забезпечує засвоєння в повному об'ємі нових знань, умінь і навичок. Наявний рівень розумового розвитку – стан пізнавальних і творчих можливостей індивіда. Інформація про рівень розумового розвитку може бути одержана або шляхом тривалих психологічних спостережень, або шляхом проведення діагностичних випробувань за допомогою спеціальних методик (різного роду тести) [1, 403].

На цьому рівні розглянемо соціальну складову. Соціалізація (від лат. *socialis* – громадський) – процес залучення індивіда до системи суспільних відносин, формування його соціального досвіду, становлення й розвитку як цілісної особистості. Соціалізація передбачає взаємодію людини з соціальним оточенням, яке впливає на формування її певних соціальних якостей та рис, на активне засвоєння й відтворення нею системи суспільних зв'язків. Розпізнають первинну (дитинство, підлітковий вік, юність) та вторинну (зрілий вік), а також дотрудову, трудову та післятрудову соціалізацію [1, 433].

Важливим на цьому рівні є демографічна складова. Демографія (від грецьк. *demos* – народ + *grapho* – пишу) – наука про народонаселення; розділ статистики, що вивчає склад і рух населення, інша назва – демографічна статистика [2, 171].

Демографічна політика – цілеспрямована діяльність державних органів та інших соціальних інститутів у сфері регулювання процесів

відтворення населення. Основна мета Демографічної політики – створення умов для збільшення народжуваності й зміцнення сім'ї [1, 117].

Макрорівень – від грецьк. *macros* – великий, довгий. У складних словах, словосполученнях відповідає поняттям «великий», «довгий» [2, 400].

Мезорівень – від грецьк. *mesos* – середній, серединний. У складних словах та словосполученнях відповідає поняттям «середній», «помірна величина» або «проміжне положення між двома явищами в часі чи просторі» [2, 415].

На мезорівні основним є педагогічне спілкування – форма навчальної взаємодії, співробітництва педагогів і учнів; особистісно і соціально орієнтована взаємодія. Педагогічне спілкування одночасно реалізує перцептивну (від лат. *perceptio* – сприймання, пізнання. Безпосереднє відображення предметів і явищ об'єктивної дійсності органами чуття [2, 521]) і комунікативну функції, використовуючи при цьому всю сукупність вербальних, зображувальних, символічних і кінетичних засобів. Педагогічне спілкування за функціями є контактним і дисконтактним (префікс дис., диз. – надає поняттю негативного або протилежного змісту [2, 183].), інформаційним, спонукальним, координаційним, що встановлює відносини взаємодії всіх суб'єктів процесу. Воно характеризується подвійною спрямованістю, поліінформативністю, високим ступенем репрезентативності [1, 438].

Мікрорівень – від грецьк. *micros* – малий. У складних словах означає: «дуже малий», «найдрібніший»; пов'язаний із вивченням або вимірюванням дуже малих предметів, явищ, величин; у назвах одиниць вимірювання – мільйонна частка [2, 431].

На мікрорівні враховуємо вікові особливості – специфічні властивості психіки індивіда, що закономірно змінюються в процесі вікових стадій онтогенезу. Вікові особливості містять комплекс пізнавальних, перцептивних, мотиваційних, емоційних та інших характеристик індивіда. На Вікові особливості істотно впливають індивідуально-психологічні властивості й темп розвитку особистості [1, 79] та індивідуальні риси психіки – значущі і стійкі психологічні риси, що визначають особистість людини і тим самим відрізняють її від іншої особистості.

Індивідуальні риси психіки ґрунтуються на вроджених, природних задатках і набутих психічних утвореннях (нахилах, інтересах, смаках, потребах, характеристиках тощо). Індивідуальні риси психіки формуються в процесі життя людини й залежать від умов (середовища), навчання та виховання [1, 193].

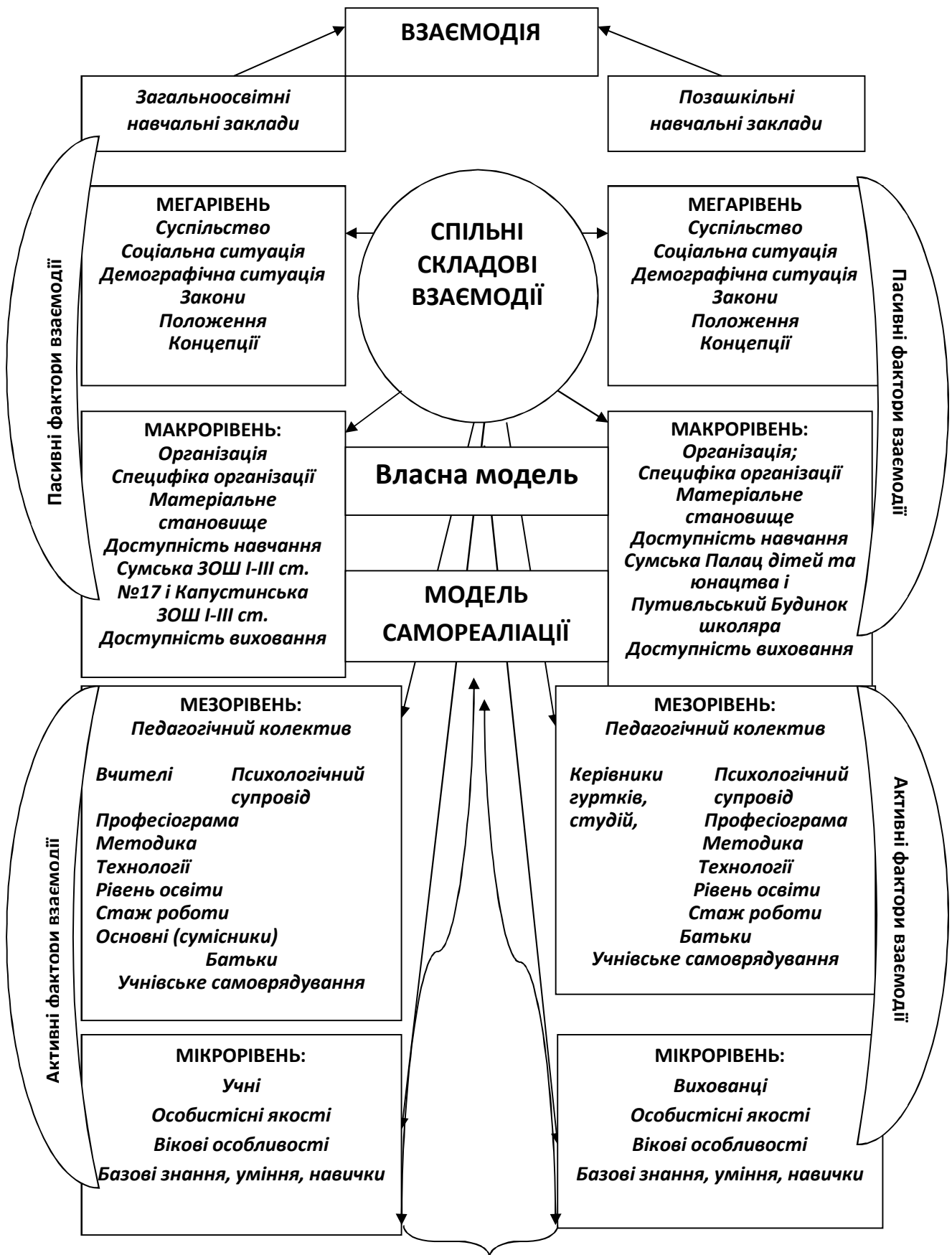

Рис. 1. Концепція дослідження «Взаємодія загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів в естетичному вихованні підлітків»

Висновки. Розглянувши складові взаємодії ми вибудували концепцію дослідження «Взаємодія загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів в естетичному вихованні підлітків» (рис. 1). У подальшій роботі плануємо знайти спільні та відмінні ознаки взаємодії, провести їх аналіз.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник / С. У. Гончаренко. – Рівне : Волинські береги, 2011. – 552 с.
2. Нечволод Л. І. Сучасний словник іншомовних слів / Л. І. Нечволод. – Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2008. – 768 с.
3. Сутність взаємодії [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : [www.http://collegeparent.name/?p=164#more-164](http://collegeparent.name/?p=164#more-164).

РЕЗЮМЕ

Серых Л. В. Взаимодействие общеобразовательных и внешкольных учебных заведений в эстетическом воспитании подростков.

В статье раскрыты характер, содержание и суть взаимодействия общеобразовательных и внешкольных учебных заведений. Сделана попытка определить основные аспекты, ключевые структурные компоненты взаимодействия общеобразовательных и внешкольных учебных заведений в эстетическом воспитании подростков.

Определена концепция исследования. Взаимодействие общеобразовательных и внешкольных учебных заведений рассматривается как единство четырех уровней: мегауровня, макроуровня, мезоуровня, микроуровня. Доказана эффективность действия данной концепции.

Ключевые слова: общеобразовательные учебные заведения, внешкольные учебные заведения, взаимодействие, эстетическое воспитание, подростки.

SUMMARY

Sierykh L. Interaction of general and extracurricular educational institutions in aesthetic education of teenagers.

In the article the character, the contents and the essence of interaction of general and extra-curricular educational institutions are revealed. The attempt to define the main aspects, key structural components of interaction of general and extra-curricular educational institutions in esthetic education of teenagers is made.

The article deals with the essence of interaction. Interaction is an interconnected exchange of actions, organization people's mutual actions aimed at the implementation of joint activities. During the interaction, there is an exchange of actions, conceived the relationship, coordination of actions of two entities, as well as the sustainability of their interests, planning of joint activities, allocation of functions, etc. With the help of actions occur mutual regulation, mutual control, mutual influence and mutual assistance.

The article examines the interaction as interpersonal community which provides interrelation with different people. The signs of joint activities are studied. In the society in the process of social life is formed the system of personal interactions. A variety of social relations, the subjects of which they are cause a variety of social interests. Social relations are of a practical nature, but for every person they are reflected in his inner world, acquire personal meaning, which is manifested in the individual behavior, feelings, moods, and so on. Indispensable feature of social relations is interpersonal socio-psychological aspect.

At the same time the characteristic of pedagogic interaction as a phenomenon, which contains contact in the dyad, is given. Interaction is proposed to be considered as two types of joint action and rivalry. This classification has dichotomy classification of the types of interaction, and the other focuses on the number of entities participating in the interaction. Thus, the article examines the interaction between groups, between the individual and the group, between two personalities.

In the context of non-formal education is considered social interaction, in a simplistic way such communication is invited to see the scheme: «I am – the social situation – a symbolic interpretation of the situation – the other person, personality».

Key words: *general education, educational institutions, extracurricular educational institutions, interaction, aesthetic education, teenagers.*

УДК 37.01:39

В. А. Смирнов

Полтавский национальный технический
университет имени Юрия Кондратюка

КУЛЬТУРА И КУЛЬТУРАЦИЯ В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАНИИ

Рассмотрена проблема взаимосвязи культуры и образования в современном глобализирующемся обществе. Транзитивным элементом в этом межсистемном взаимодействии является культурация – сложный и многоуровневый процесс овладения человеком традиций и норм поведения в обществе на определенном этапе его исторического развития. Показано, что благодаря культурации по-современному образованный человек получает способность к предвидению и прогнозированию событий, осознанию вариативности и неопределенности будущего и, как результат, – возможность развивать и реализовывать ту модель поведения, которая ему необходима.

Ключевые слова: *культура, образование, культурация, социализация, наушение, образовательное пространство, система, общество, глобализация.*

Постановка проблемы. Анализируя современное образование, нельзя обойти вниманием высказанную известным российским философом и культурологом, профессором М. С. Каганом (1921–2008) философско-педагогическую идею о взаимозависимости типа школы, типа культуры и формируемого образованием типа личности («О месте искусства в жизни школы», 1992) [5]. Образование, по М. С. Кагану, является сложной *системой*, выполняющей функцию «включения в культуру входящего в мир человека», оно формирует тот тип личности, который соответствует определенному типу культуры. Для характеристики процесса приобщения учащегося к культуре ученый ввел новый термин – «культурация», указывая, что культурация «есть интериоризация накопленных в истории культуры знаний, ценностей и идеалов», и только через культурацию индивид может стать суверенной и уникальной личностью [7, 474]. Хотя М. С. Каган успел построить